

Les monedes de Tarragona (addenda tercera)

JAUME BENAGES

Tot seguint les pautes de les dues addendes anteriors,¹ ens endinsem en el contingut que hem recuperat fins avui, de noves aportacions al monetari tarragoní.

Del període romà-republicà de llegenda ibèrica en tenim onze exemplars. Cal destacar-ne un hemidracma i dos òbols amb el cap de Gorgona a l'anvers i llop al revers; així com un quadrant de símbol punyal i dos semis inèdits de la palma de fulles obertes, un semis incús que creiem del símbol timó i, la resta, varietats d'encuny.

Dintre de les monedes contramarcades d'aquest període tenim un as del signe KU amb la contramarca de punxó circular.

En l'apartat romà imperial trobem quatre denaris de Galba i dos de Vitel·li. Dels de Galba, tret d'una variant de bust, són variants de posició de llegenda, i això és el que fa interessants. Tanmateix, un dels de Vitel·li també ens aporta una varietat de posició de bust, i l'altre és fals d'època.

Quatre noves peces visigòtiques amplien aquest període: uns trients de Vite-ric, Suíntila i Ègica amb força varietats, i una falsa d'època en coure daurat de Si-sebut.

Per finalitzar, dins el període contemporani ens trobem tres duros del 1809; un amb l'escut del revers desplaçat i els altres falsificacions de l'època, així com una moneda de tres quarts del 1811 amb variant d'encuny.

PERÍODE ROMÀ REPUBLICÀ AMB LLEGENDA IBÈRICA

1. BENAGES Jaume, «*Les monedes de Tarragona (addenda primera)*». Reial Societat Arqueològica Tarraconense, butlletí núm. 17, època V, (1995), p. 37-53

BENAGES Jaume, «*Les monedes de Tarragona (addenda primera)*», Acta Numismática, núm. (1997) 27 p. 13-26.

BENAGES Jaume, *Les monedes de Tarragona (addenda segona)*, Acta Numismática núm. 29 (1999) p. 25-37.

S/N-1. No podríem començar millor aquest període amb la descripció d'una de les millors aportacions al nostre monetari des de fa temps; es tracta d'una hemidracma amb llegenda KeSESALIR sobre el que León España publicà² un article l'any passat. Sense entrar en la tipologia, datació, denominació i epigrafia que estan àmplia i encertadament descrites per l'autor de l'article, d'aquesta sèrie d'encunyacions fins ara desconeguda, sí que volem fer incidència en el paralelisme existent amb les encunyacions de Saiti. L. Villaronga en el seu corpus,³ controla una didracma de 6,85 g. i un hemidracma de 1,49 g. En la nostra sèrie i, tenim un hemidracma de pes 1,50 g i dos òbols de 0,50 i 0,42 g., com veurem més endavant.

Si tenim en compte la possibilitat de situar aquestes emissions dintre del curt temps que funcionaren les del Victorià romà, i del seu sistema metrològic, hom creu que podria ésser que les dues ciutats, les actuals Xàtiva i Tarragona haguessin gaudit d'una curta encunyació composta de didracma, dracma, hemidracma, i òbol cap a finals del S III a C. Aquesta hipòtesis ja la planteja el mateix autor en el seu article, i nosaltres la corroborarem.

S/N-2. L'*Acta Numismàtica* de l'any 1989, publicava un article de M. Garcia Garrido i J. H. Montañés Boncomp⁴ referent a divisors de plata poc coneguts. Entre ells figurava un òbol del tipus i sèrie de l'anterior moneda ressenyada, si bé en aquell moment, per una perforació de la peça just a la meitat de la llegenda, no es podia determinar la seva ubicació amb KeSE. Avui però, ja no en tenim cap mena de dubte, no només per l'aparició de la hemidracma sinó que ja disposem d'un altre òbol.

S/N-3. L'aparició d'aquest òbol,⁵ també amb una perforació (costum habitual a l'època, segurament per poder controlar aquestes petites monedes a través d'un fil), per sort aquesta vegada no afecta la llegenda. La lectura de KeSEKU, ens confirma i complementa el publicat per M. Garcia Garrido i J. Montañés Boncomp⁶, en primer lloc, així com al corpus de L. Villaronga, que també la va incloure l'any 1994.⁶

2. ESPAÑA León, *Las dragmas de la Medusa en el territorio Kasetano del s. III a. C.*, *Gaceta Numismática*, núm. 138 (2000), p. 21-31.

3. VILLARONGA Leandre, *Corpus nummvm Hiapaniae ante Avgvsti aetatem*, Madrid, 1994, p. 314-315.

4. GARCÍA GARRIDO Manuel; MONTAÑÉS BONCOMPTE Joan, *Divisores de plata inéditos o poco conocidos de la Hispania antigua*, *Acta Numismática*, núm 19, (1989), p. 48-49.

5. Arxiu de l'autor.

6. VILLARONGA Leandre, *Corpus nummvm Hiapaniae ante Avgvsti aetatem*, Madrid, 1994, p. 78

- Núm. 13. Denari folrat,⁷ La poca abundància de denaris folrats de KeSE, fa atractiva una publicació com aquesta, A més de la seva bona conservació, creiem que foren batuts amb encunys originals.
- Núm. 18-2. Trient de les emissions amb Ke antiga, sense símbol.⁸ Si observem els trients del nostre corpus,⁹ veurem un encuny diferent que conté apreciacions notables, com poden ser la figura del cap de l'anvers i el cavall del revers, sensiblement més petits, i si li afegim el pes i diàmetre de la peça, més aviat s'assembla a un quadrant que a un trient.
- S/N-4. Quadrant d'una probable emissió amb punyal.¹⁰ Dins de les emissions amb Ke moderna de signes figuratius, es troba la sèrie de ferro de llança, a la qual creiem que podria pertànyer aquest quadrant. Dues notables diferències ens fan creure el contrari; en primer lloc és el punyal que nosaltres hi veiem, tota vegada que el ferro de llança presenta una fulla de forma romboïdal a partir del mànec, que sempre conté una guia central, cosa que en la nostra peça no sens mostra. La segona diferència és que, en tota la sèrie del ferro de llança, la figura de l'anvers porta sempre mantell al coll, unes vegades amb fibula i d'altres sense, però mai amb collar de punts al coll com la present. Conseqüentment, ens podríem trobar davant una nova emissió de símbol.
- Núm. 37-var. 1. Quadrant del símbol maça amb el revers del gall.¹¹ A allò ja publicat en el nostre corpus, hi podem afegir aquesta variant d'encuny amb la llegenda sobre línia.
- S/N-5. Semis incús.¹² Aquest semis, que per la seva característica efígie de l'anvers creiem pertany a la seca de KeSE, el situem dintre de les emissions de Ke moderna i de símbol timó-1 del nostre corpus.
- Núm. 74-A. Semis de palma de fulles obertes.¹³ Nova aportació al nostre monetari. Fins ara només coneixem l'as; l'aparició d'aquest bon exemplar d'un estil immillorable amplia la sèrie.

7. Arxiu de l'autor.

8. Arxiu de l'autor.

9. BENAGES Jaume, *Les monedes de Tarragona*, Tarragona, 1994, p. 140-141.

10. Arxiu de l'autor.

11. J. A. HERRERO, Madrid, lot núm.60, subhasta 21 desembre de 2000.

12. Aureo, S. A, Barcelona, lot. núm. 486-A, subhasta 7 març de 2001.

13. Arxiu de l'autor.

- Núm. 74-A var1. Semis de palma de fulles obertes.¹⁴ Un nou exemplar a l'aportació anterior, però aquesta vegada amb diferències notables d'estil tant a l'anvers com al revers, i sense línia dessota la llegenda.
- Núm. 91 var2. As dels signes IL-S.¹⁵ Variant d'encuny; hom pot observar que tant el cap de l'anvers com el cavall del revers són més petits.

Contramarques

Punxó circular

- Inventari 88. As del signe KU,¹⁶ amb contramarca de punxó circular que travessa la moneda.

PERÍODE ROMÀ

Galba (68-69 dC)

- Núm. 6-A. Denari,¹⁷ de la sèrie del revers CONCORDIA PROVINCIARVM, on es pot veure en aquest nou encuny que la direcció de la llegenda de l'anvers té un altre sentit a allò publicat.
- Núm. 52-A. Denari,¹⁸ de la sèrie ROMA RENASCENS, amb la llegenda de l'anvers GALBA IMPERATOR, de la qual tan sols coneixem l'auri que ja publicàrem.
- Núm. 60 var.1. Denari,¹⁹ com el descrit amb el núm. 60, però d'un encuny totalment diferent, com ens mostra el bust de l'anvers sensiblement més reduït.
- Núm. 72-A. Denari,²⁰ de la sèrie del revers VIRTUS i anvers GALBA IMPERATOR; tant una llegenda com l'altra segueixen una direcció diferent a la ja publicada.

14. Arxiu de l'autor.

15. Arxiu de l'autor.

16. Arxiu de l'autor.

17. The new york sale, Nova York, lot núm. 248, subhasta 2 desembre de 1999.

18. The new york sale, Nova York, lot núm. 249, subhasta 2 desembre de 1999.

19. Arxiu de l'autor.

20. UBS, AG. Auktion, lot núm. 365, subhasta 11/13 setembre de 2000.

Vitel·li (69 dC)

- Núm. 34-A. Denari,²¹ de la sèrie VESTA P R QVIRITIVM on hom pot observar dues diferències al que ja publicàrem; a l'anvers el bust de Vitel·li és a la dreta i al revers la llegenda té diferent posició.
- Núm. 40-A. Denari folrat.²² Exemplar de la sèrie del revers amb VICTORIA AVGVSTI, on es dona el cas curiós per a nosaltres de conèixer abans el folrat que l'autèntic, doncs aquesta variant del cap de Vitel·li a la dreta, amb globus i palma al final del bust no ha estat publicada. Per les traces de la moneda, creiem que fou encunyada a l'època.

PERÍODE VISIGÒTIC**Viteric (603-609)**

- Núm. 3 var. 1. Trient,²³ del tipus I de llegenda amb creu, que presenta la variant de dues anelles al final del cabell de la figura del revers.

Sisebut (612-621)

- Núm. 16. Trient.²⁴ Falsificació d'època amb coure daurat, corresponent al tipus II de llegenda del revers que comença amb COIV, i que també presenta alguna lletra diferent en les dues llegendes.

Suíntila (621-631)

- Núm. 12-A var.1. Trient,²⁵ del tipus II de la llegenda del revers que comença amb COPIV, i que publicàrem en la nostra addenda segona amb el núm. 12-A i que presenta una variant d'encuny en el punt del coll del revers en comptes de ratlla.

21. Hervera, Barcelona, lot núm. 97, subhasta 30 novembre de 2000.

22. Numismàtica Sabadell SCP, lot núm. 340, subhasta 5 març de 2001.

23. Aureo, SA, Barcelona, lot núm. 1269, subhasta 3 març de 1999.

24. Aureo, SA, Barcelona, lot núm. 412, subhasta 27 setembre de 2000.

25. Arxiu de l'autor.

Ègica (686-702)

- Núm. 6-A. Trient,²⁶ del tipus III amb bust frontal inèdit. A l'anvers hi tenim el bust frontal amb perles al cabell i la llegenda conté tres «enes» abans del nom del rei. Al revers, la llegenda acaba en dos punts.

PERÍODE CONTEMPORANI**Ferran VII (1808-1833)**

- Núm.4 var. 4. 5 ptes. de 1809;²⁷ exemplar del tipus núm. 4, però fals d'època de fundició.
- Núm. 5 var. 1. 5 ptes. de 1809;²⁸ exemplar del tipus núm. 5, amb la curiositat de l'escut del revers desplaçat a l'esquerre.
- Núm. 5 var. 2. 5 ptes. de 1809;²⁹ exemplar del tipus núm. 5, però fals d'època, de llautó.
- Núm. 18. Tres quarts de 1811.³⁰ Variant d'encuny, amb 34 perles envoltant l'escut ovalat de Catalunya.

CATÀLEG**Període romà republicà amb llegenda ibèrica**

S/N-1. Hemidracma. AR

a/ Cap de la Gorgona Medusa, amb la boca oberta i cabell solt. Gràfila de punts.

r/ **C S F M D R N Q**

Llop caminant a la dreta sobre línia, on ressalten les costelles, les dents, la llengua fora i la cua entre les potes. Al dessorre, llegenda. Gràfila de punts.

Pes 1,50 g. Ø 13 mm Encuny 12

26. Aureo, SA, Barcelona, lot núm.411, subhasta 27 setembre de 2000.

27. Arxiu de l'autor.

28. J. A. HERRERO, Madrid, lot núm. 583, subhasta 21 desembre de 2000.

29. Arxiu de l'autor.

30. Cercle Filatèlic i Numismàtic de Barcelona, lot núm.155, subhasta 29-3-2000.

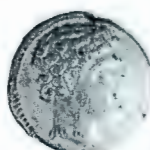
S/N-1

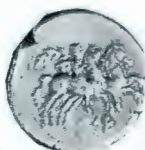
S/N-2

S/N-3

13

18-2

S/N-4

37 · var.1

S/N-5

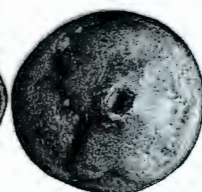
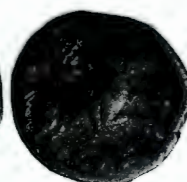
74-A

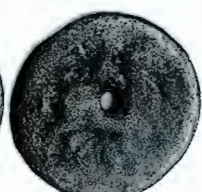
74 · A-var.1

91-var.2

88

6-A

52-A

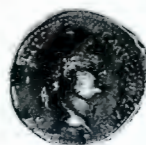
60 · var.1

72-A

34-A

40-A

S/N-2. Òbol. AR

a/ Cap de la Gorgona Medusa, amb la boca tancada i cabell solt. Gràfila de punts.

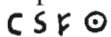
r/

Llop caminant a la dreta sobre línia, on ressalten les costelles, les dents, la llengua fora i la cua entre les potes. Al dessorre, llegenda. Gràfila de punts.

Pes 0,50 g. Ø 9,0 mm

S/N-3. Òbol. AR

a/ Cap de la Gorgona Medusa, amb la boca tancada i cabell solt. Gràfila de punts.

r/

Llop caminant a la dreta sobre línia on ressalten les costelles, les dents, la llengua fora i la cua entre les potes. Al dessorre, llegenda. Gràfila de punts.

Pes 0,42 g. Ø 10,1 mm Encuny 12

Núm. 13. Denari. AE + AR. Folrat d'època

a/ Cap d'home a la dreta amb collar de punts al coll. Gràfila de punts.

r/

Genet a la dreta amb clàmide curta i volant, portant palma a la mà dreta i guiant un segon cavall; al dessorre, llegenda. Gràfila lineal.

Pes: 4,13 g: Ø 19,8 mm Encuny 7

Núm. 18-2. Trient. AE

a/ Cap d'home a la dreta amb collar de punts al coll; al darrera, quatre glòbuls.

r/

Cavall a la dreta pasturant en un matoll amb la pota esquerra davantera travessada cap enrera; al dessorre, quatre glòbuls; al dessorre, llegenda.

Pes: 3,42 g: Ø 16,3 mm Encuny 7

S/N-4. Quadrant. AE

a/ Cap d'home a la dreta amb collar de punts al coll; al darrera, punyal. Gràfila de punts.

r/

Mig pegàs a la dreta; al dessorre, tres glòbuls; al dessorre, llegenda. Gràfila lineal.

Pes: 1,76 g: Ø 14,0 mm Encuny 6

Núm. 37 var. 1. Quadrant. AE

a/. Cap d'home a la dreta amb mantell al coll; al darrere, maça. Gràfila de punts.

r/

Gall a la dreta portant una sargantana al bec; al dessorre tres glòbuls; al dessorre, entre les potes, llegenda sobre línia. Gràfila lineal.

Pes: 3,02 g: Ø 16,2 mm Encuny 12

S/N-5. Semis. AE

a/ Cap d'home a la dreta amb mantell al coll i fíbula; al darrera, timó.

r/ Incús.

Pes: 3,73 g: Ø 18,0 mm.

Núm. 74-A. Semis. AE

a/ Cap d'home a la dreta amb mantell al coll; al darrera, palma de fulles obertes.

Gràfila de punts.

r/ < S V

Cavall piafant a la dreta amb les regnes soltes; al dessota, llegenda sobre línia.

Gràfila lineal.

Pes: 3,82 gr: Ø 19,2 mm Encuny 1

Núm. 74-A var.1. Semis. AE

a/ Cap d'home a la dreta amb mantell al coll; al darrera, palma de fulles obertes.

r/ < S V

Cavall piafant a la dreta amb les regnes soltes; al dessota, llegenda.

Pes: 4,00 g: Ø 18,0 mm Encuny 9

Núm. 91 var.2. As. AE

a/ V A - M

Cap d'home a dreta; mantell al coll amb fíbula; al darrere signes ibèrics IL i al davant, signe S.

r/ < S V

Genet a la dreta amb palma a la mà; al dessota, llegenda. Gràfila lineal.

Pes: 8,72 g: Ø 24,2 mm Encuny 12

CONTRAMARQUES

Punxó circular

Núm. 88. As. AE

a/ Cap d'home a la dreta; mantell al coll amb fíbula; al darrere signe ibèric KU.

Contramarca del revers.

r/ < S V

Genet a la dreta amb palma a la mà; al dessota, llegenda sobre línia. Contramarca de punxó circular que travessa la moneda.

Pes: 10,39 g: Ø 26,3 mm Encuny 9

PERÍODE ROMÀ**Galba (68-69 dc)**

Núm. 6-A. Denari. AR

a/ (GALBA) IMPERATOR

Cap de l'emperador Galba llorejat a la dreta; globus al final del bust. Gràfila de punts.

r/ (CONCORDIA PROVINCIARVM

La Concordia de peu mirant a esq.; a la mà dreta porta una branca i a l'esquerre una cornucòpia. Gràfila de punts.

Pes: 3,71 g

Núm. 52-A. Denari. AR

a/ (GALBA) IMPERATOR

Cap de l'emperador Galba llorejat a la dreta; globus al final del bust. Gràfila de punts.

r/) ROMA (RENASCENS

Roma amb casc i vestida de militar, caminant a la dreta, portant globus, i Victòria a la mà dreta, i llança transversal a l'esquerra. Gràfila de punts.

Pes: 3,72 g

Núm 60 var. 1. Denari. AR

a/) GALBA (IMPERATOR

Cap de l'emperador Galba llorejat a la dreta globus al final del bust. Gràfila de punts.

r/ → SPQR

Escut rodó envoltat per una corona de llorer fermada per la part superior amb dos estels i una perla. Gràfila de punts.

Pes: 3,55 g. Ø: 17,9 mm Encuny 6

Núm. 72-A. Denari. AR

a/) GALBA (IMPERATOR

Cap de l'emperador Galba llorejat a la dreta globus al final del bust. Gràfila de punts.

r/) VIRTVS

La Virtut amb túnica curta caminant a esquerra; a la mà dreta porta globus i Victòria, i a l'esquerra cinturó amb espasa. Gràfila de punts.

Pes: 3,25 g.

Vitel·li (69 dC)

Núm. 34-A. Denari. AR

a/ (A VITELLIVS) IMP GERMAN

Cap de Vitel·li llorejat a la dreta; globus al final del bust. Gràfila de punts.

r/) VESTA P (R • QVIRITIVM

Vesta amb túnica i vel asseguda a esquerra en un tron. Porta torxa a la mà esquerra i té el braç dret estès. Gràfila de punts.

Pes: 3,23 g Ø: 18,4 mm Encuny 6

Núm. 40-A. Denari. AR + AE. Folrat d'època

a/ (A VITELLIVS) IMP GERMAN

Cap de Vitel·li llorejat a la dreta; globus i palma al final del bust. Gràfila de guionets.

r/ (VICTORIA) AVGVSTI

La Victòria vestida, avançant a esquerra i portant a la mà dreta una cuirassa amb la inscripció SP/QR. Gràfila de guionets.

Pes: 2,90 g Ø: 19,4 mm Encuny 6

PERÍODE VISIGÒTIC

Viteric (603-609)

Tipus I (llegenda amb creu)

Núm. 3 var. 1. Trient. AV

a/ ○ ✚ VVITTIRICVS RE

Bust frontal. Gràfila de petits triangles.

r/ ○ ✚ TARRACO: AIV: ☉

Bust frontal amb anelles al final del cabell. Gràfila de petits triangles.

Pes: 1,46 g Ø: 20,0 mm Encuny 6

Sisebut (612-621)

Tipus II (la Llegenda del revers comença amb COIV)

Núm. 16. Trient. AV + AE. Folrat d'època

a/ ○ ✚ SISEIATVS RE

Bust frontal. Gràfila de punts.

r/ ○ ✚ COIV: TOATAV•

Bust frontal. Gràfila de punts.

Pes: 1,16 g Ø: 20,0 mm Encuny 6.

Suíntila (621-631)

Tipus II (la Llegenda del revers comença amb COPIV)

Núm. 12-A var. 1. Trient. AV

a/ ○ ✚ SVINTHILARE

Bust frontal. Gràfila de petits triangles.

r/ ○ ✚ COPIV • TARR:

Bust frontal. Gràfila de petits triangles.

Pes: 1,43 g Ø: 19,7 mm Encuny 6

Ègica (686-702)

Tipus III (Bust frontal)

Núm. 6-A. Trient. AV

a/ ○ ✚ I • D • N • N • N • EGICAP+

Bust frontal amb perles al cabell. Gràfila de petits triangles.

r/ ○ ✚ TARRACOPIVS:

Creu damunt de tres grades.

Pes: 1,23 g Ø: 20,0 mm Encuny 12

PERÍODE CONTEMPORANI**Ferran VII (1808 i 1814 - 1833)**

Núm. 4 var. 4.5 Pessetes. AR. Falsa d'època de fundició

a/ ^ 5.ps / → FER • VII • / ^ 1809.

Gràfila d'orla de fulles. Llegendes dintre de la cartel·la.

r/ Dintre de gràfila d'orla de fulles, escut de Catalunya de cinc barres i coronat. Al dessota, dues branques de fulles creuades, amb punt al mig.

Pes: 27,31 g Ø: 40,6 mm Encuny 12

Núm. 5 var. 1. 5 Pessetes. AR

a/ ^ 5.ps / → FER • VII • / ^ 1809.

Gràfila d'orla de fulles. Llegendes dintre de la cartel·la.

r/ Dintre de gràfila d'orla de fulles, escut de Catalunya de cinc barres, coronat i pla per la seva part superior. Al dessota, punt central amb dues branques creuades, de tres fulles cadascuna.

3 var · 1

16

12 - var · 1

6-A

4 · var · 4

5 · var · 1

5 - var · 2

18

Pes: 26,64 g Ø: 40,0 mm Encuny 12

Núm. 5 var. 2. 5 Pessetes. Llautó. Encuny d'època
a/ 5.ps / → FER • VII • / 1809.

Gràfila d'orla de fulles. Llegendes dintre de la cartel·la.

r/ Dintre de gràfila d'orla de fulles, escut de Catalunya de cinc barres coronat i pla per la seva part superior. Al dessota, punt central amb dues branques creuades, de tres fulles cadascuna.

Pes: 20,10 g Ø: 39,6 mm Encuny 12

Núm. 18. 3 Quarts. AE

a/ (FERDIN • VII •) HISP • REX • 1811 • *

Armes reials coronades. Gràfila de punts.

r/ (PRINCIP •) CATHAL • → III • / QUAR •

Escut de Catalunya ovalat de quatre barres en camp d'or, voltat de perles (34) i coronat. Al dessota, entre dos rams de flors, indicatiu de valor.

Pes: 7,11 g Ø: 26,0 mm Encuny 12.